

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistalenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:
Ketko, M. 2018. Valintakokeen erityisjärjestelyt edistävät koulutuksen saavutettavuutta. TAMK Journal. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu.

DOI / URL: <http://tamkjournal.tamk.fi/valintakokeen-erityisjarjestelyt-edistavat-koulutuksen-saavutettavuutta/>

Valintakokeen erityisjärjestelyt edistävät koulutuksen saavutettavuutta

Opintojen aikaisten erityisjärjestelyjen määrä on lisääntynyt korkeakouluissa. Valintakoejärjestäjät ovat todenneet, että myös valintakokeiden erityisjärjestelypyyntöjen lukumäärä on kasvanut. Artikkelissa kuvataan, kuinka paljon erityisjärjestelypyyntöjä Tampereen ammattikorkeakouluun tuli kevään 2018 yhteishaussa sekä mitä erityisjärjestelyjä ja millä perusteilla hakijat tarvitsivat. Selvitys liittyy Oho! – Opiskelukyvyn, hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen korkeakouluissa -hankkeeseen.

KIRJOITTAJA: MAIJU KETKO

Termejä saavutettavuus ja esteettömyys on käytetty usein toistensa

synonyymeinä. Viime aikoina esteettömyydellä on yhä enemmän tarkoitettu fyysistä ympäristöä, kun taas saavutettavuudella tarkoitetaan laajemmin yhdenvertaisuuden edistämistä. Korkeakoulussa tämä tarkoittaa opiskelu- ja työskentely-ympäristöä, jossa kaikki voivat toimia yhdenvertaisesti erilaisista ominaisuuksistaan riippumatta (Penttilä 2012, 4). Saavutettavuuden edistämisen taustalla on muun muassa yhdenvertaisuuslaki. Yhdenvertaisuuslain pykälän 15 mukaan koulutuksen järjestäjän edellytetään tekevän asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa saada koulutusta ja palveluita. EU:n saavutettavuusdirektiivin perustuva kansallinen saavutettavuuslainsäädäntö tuonee myös parannusta digitaalisten palvelujen laatuun (Valtionvarainministeriö 2018), esimerkiksi korkeakoulujen verkkosivuille

TAMKiin saapuneet erityisjärjestelypyynnöt

Valintakokeen erityisjärjestelyt ovat yksi koulutuksen järjestäjän tapa edistää koulutuksen saavutettavuutta. Kevään 2018 yhteishaussa yhteensä 125 hakijaa lähetti Tampereen ammattikorkeakoululle valintakokeen erityisjärjestelypyynnön. Näistä 112 hakijan pyyntö otettiin käsittelyyn. 13 pyyntöä hylättiin, koska hakemus saapui myöhässä tai sen liitteenä ei ollut vaadittuja asiantuntijalausuntoja. Kaikki hakemukset liittyivät AMK-tutkintoihin.

TAMKin erityisjärjestelypyyntölomakkeella hakija voi valita seuraavia valintakokeen erityisjärjestelyjä:

- Lisäaika
- Valintakoekestymykset isommalla fontilla
- Tilajärjestely liikuntarajoitteen vuoksi
- Tilajärjestely mukana olevan avustajan vuoksi
- Terveysyistä välipala tai lääkitys valintakokeen aikana

- Mahdollisuus käyttää kokeessa apuvälinettä, mitä?
- Muu erityisjärjestely, mikä?

Kevään 2018 yhteishaussa saapuneet erityisjärjestelypyynnöt luokiteltiin aloittain ja tarpeen mukaan (kuva 1). Kuvan ensimmäinen pystyrivi kuvaa erityisjärjestelyjä pyytäneiden henkilöiden määrää. Muut rivit kuvaavat eri pyyntöjen määriä, sillä usealla hakijalla oli monia erityisjärjestelypyyntöjä.

Ala	Erityisjärjestelypyyntöjä (henkilöiden määrä)	Lisäaika	Valintakoe isomalla fontilla	Rauhallinen tila	Tilajärjestely	
Kulttuuri	4	4	1	0	0	
Luonnonvara	3	3	0	0	0	
Marata	1	1	0	0	0	
Sote	71	61	4	4	0	
Tekniikka	17	16	2	2	3	
Yht.kuntatiet.	16	14	3	1	1	
Yhteensä	112	99	10	7	4	

Kuva 1 TAMKiin keväällä 2018 saapuneet erityisjärjestelypyynnöt aloittain ja tarpeen mukaan.

Erityisjärjestelypyyntöhakemuksia tuli eniten sosiaali- ja terveysalan koulutuksiin: 71 hakemusta. Tekniikan ja liikenteen alan koulutuksiin tuli 17 hakemusta sekä yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalle 15. Muille aloille tuli alle kymmenen erityisjärjestelypyyntöhakemusta.

Sosiaali- ja terveysalan suuri luku johtunee siitä, että hakuprosessin kaksivaiheisuuden ja tiukan aikataulun vuoksi hakija joutui lähettämään erityisjärjestelypyynnön kaikkiin niihin ammattikorkeakouluihin, joihin oli hakenut. Vasta tämän jälkeen hän sai valintakokeutsun mukana tiedon ammattikorkeakoulusta, johon on menossa tekemään kokeen. Muilla aloilla hakija lähetti erityisjärjestelypyynnön ainoastaan siihen ammattikorkeakouluun, johon oli menossa valintakokeeseen.

Lisäaika

Suurin osa hyväksytyistä hakemuksista (99 kpl) liittyi lisäaikaan. Näistä hakijoista 83:lla oli keskivaikea tai vaikea lukihäiriö. Lisäksi lisäaikahakemuksissa oli seuraavia syitä: suolistosairaus (3 hakijaa), liikuntarajoite (2), monimuotoinen oppimiskyvyn häiriö (2), ADD (2), Asperger oireyhtymä, prosessoinnin hitaus ja merkittävä hahmotushäiriö, CP-vamma, diplegia sekä näkökyvyn ongelma. Suolistosairautta sairastava hakija halusi varmistaa, että mahdollinen WC:ssä käynti ei kuluta valintakokeeseen käytettävää aikaa. Liikuntarajoitteen tai muun fyysisen rajoitteen osalta lisäajalla haluttiin varmistaa, että koeaikaa ei kulu turhaan hitaamman liikkumisen tai käsien tai jalkojen heikomman motoriikan vuoksi.

Eniten lisäaikapyyntöjä tuli insinöörikoulutuksiin (18 hakijaa), sosionomikoulutukseen (16) ja fysioterapeuttikoulutukseen (12).

Valintakoe isommalla fontilla

10 hakijaa oli tehnyt erityisjärjestelypyynnön valintakokeen isommasta fontista. Kahdeksalla hakijalla pyynnön taustalla oli keskivaikea tai vaikea lukihäiriö. Lisäksi kahdella hakijalla oli monimuotoinen oppimiskyvyn häiriö.

Rauhallinen tila

Seitsemän hakijaa oli tehnyt erityisjärjestelypyynnön erillisestä tai rauhallisesta koetilasta. Näistä kolmella hakijalla oli keskivaikea tai vaikea lukihäiriö. Lisäksi hakijoilla oli diagnooseja masennus- ja ahdistuneisuushäiriöstä (2 hakijaa), jännitys- ja ahdistuneisuusoireista, traumaperäisestä stressireaktiosta, paniikkihäiriöstä, prosessoinnin hitaudesta ja hahmotusvaikeuksista sekä ADD:stä. Rauhallista koetilaa hakijat toivoivat voidakseen keskittyvä paremmin: *”Koehuone, jossa ei ole häiritseviä tekijöitä ympärillä paljon (kynistä, tuoleista yms. kuuluvat äänet sekä liikkuvat ihmiset).”*

Muita tilajärjestelyjä

Muita tilajärjestelypyyntöjä oli kolmella hakijalla. Kahdella hakijalla oli liikuntarajoite ja tämän vuoksi tarve päästä koetilaan pyörätuolilla. Yksi hakija toivoi Aspergerin oireyhtymän vuoksi istumapaikkaa koetilan reunasta: *”Toivoisin, että minut sijoitetaan reunapaikalle, jotta ympärillä ei olisi joka suunnassa ihmisiä.”*

Kaksi hakijaa oli tehnyt erityisjärjestelypyynnön tilajärjestelystä mukana olevan avustajan vuoksi. Näillä molemmilla hakijoilla oli näkökyvyn ongelmia.

Terveyssyistä välipala tai lääkitys

Yksi diabeetikko kertoi tarvitsevansa välipalaa valintakokeen aikaan

Mahdollisuus käyttää kokeessa apuvälinettä

12 hakijaa oli tehnyt erityisjärjestelypyynnön apuvälineestä. Näissä kaikissa pyynnöissä apuväline oli tietokone. Pyyntöjen syinä olivat keskivaikea tai vaikea lukihäiriö (3 hakijaa), näkökyvyn ongelmat (2), ADD (2), diplegia, CP-vamma sekä vakiintumaton ja epäselvä käsiala.

Muu erityisjärjestely

Kolme hakijaa oli tehnyt suolistosairauden vuoksi pyynnön mahdollisuuden päästä käymään WC:ssä kokeen aikana.

Erityisjärjestelypyyntöjen asiantuntijalausunnot

Suurin osa erityisjärjestelyistä liittyi lukihäiriöön. Lukihäiriö on Ylioppilastutkintolautakunnan käyttämä termi, käytetään myös termejä lukivaikeus tai dyslexia. TAMKissa noudatetaan Ylioppilastutkintolautakunnan (YTL) linjausta, että hakijalla tulee olla keskivaikea tai vaikea lukihäiriö, jotta hän on oikeutettu erityisjärjestelyihin.

Lähes kaikilla hakijoilla oli lukion erityisopettajan kirjoittama lausunto lukihäiriöstä ylioppilastutkintolautakunnalle. Hakijalla voi erityisopettajan lausunnon mukaan olla lukemisen, kirjoittamisen tai toisen kotimaisen kielen tai vieraiden kielten kohdalla eri häiriön asteita. TAMKissa hyväksytään, jos jossakin osiossa on keskivaikea tai vaikea häiriö. Hakemuksen mukana ollut YTL:n päätös vahvistaa erityisjärjestelyn tarpeen. Erityisopettajan lausunnon lisäksi hakemusten liitteinä oli myös neurologin, psykologin tai lääkärin lausuntoja. Kahdessa hakemuksessa keskivaikean tai vaikean lukihäiriön oli todennut toisen ammattikorkeakoulun erityisopettaja

12 hakijalla asiantuntijalausunto oli kirjoitettu valintakoetta varten. Tällöin lausunnon oli kirjoittanut neurologian erityislääkäri (4 lausuntoa), lääkäri (3), erikoislääkäri (2), puheterapeutti (1), HEROssa (Helsingin seudun erilaiset oppijat ry HERO) toimiva erityisopettaja (1) sekä Opinverstaan erityisopettaja (1).

Huomioitavaa on, että ainoastaan kolmessa hakemuksessa oli liitteenä ammatillisen koulutuksen erityisopettajan kirjoittama asiantuntijalausunto. Tutkimusten mukaan lukivaikeutta esiintyy ammatillisessa koulutuksessa noin 4–6 kertaa useammin kuin lukiossa (Taskinen 2008, 11). Erityisjärjestelypyynnöissä korostuvat kuitenkin lukion käyneiden hakemukset. YTL:n määräykset ja ohjeet ylioppilastutkinnon erityisjärjestelyistä näyttävätkin tukevan lukion käyneitä hakemaan erityisjärjestelyjä myös korkeakoulujen valintakokeissa.

Pohdinta

Monialaisessa TAMKissa valintakokeet ovat erilaisia ja niissä on hyvin erilaisia osioita. Tämän vuoksi kukin koulutus on saanut itse päättää erityisjärjestelyjen toteutuksesta TAMK-tasojen linjausten pohjalta. Esimerkiksi lisäajan pituus on vaihdellut kokeen luonteen mukaan tai lisäaikaa on voinut saada kirjalliseen osuuteen, mutta ei soveltuvuuskokeeseen (esim. rakennusarkkitehtien piirustuskoe tai muusikon instrumenttikoe). Erityisjärjestelyt ovat liittyneet koetilanteeseen, eivät kokeen arviointiin.

Valintakokeen erityisjärjestelyt ovat askel kohti saavutettavaa korkeakouluopiskelua. Hakijaneuvonnassa ja -ohjauksessa on kuitenkin vielä nykyistä enemmän mahdollisuuksia tukea ammattikorkeakouluopinnoista kiinnostuneen erityistarpeita omaavan henkilön polkua hakuvaiheesta opintojen ja niiden erityisjärjestelyjen pariin. Jotta hakija välttyisi vääriä valinnoita ja pettymyksiltä, tulisi hänelle jo hakuvaiheessa tarjota mahdollisuus keskustella korkeakouluopiskeluun ja esimerkiksi eri ammattien terveydentilaan ja toimintakykyyn liittyvistä vaatimuksista. Terveydentila ja toimintakyky

koskevat erityisesti ns. SORA- (soveltumattomuuteen ratkaisuja) lainsäädännön piirissä olevia tutkintoja, esimerkiksi sosiaali- ja terveysalaa.

Saavutettavuutta tulisi tarkastella yhä enemmän yksilön tilanteesta lähtevänä jatkumona, jossa yhdistyvät muun muassa hakijaohjaus, opintojen aikainen tuki, uraohjaus sekä työllistymisen tukeminen. Saavutettavuutta on mahdollista kehittää suunnitelmallisesti, pitkäjänteisesti ja moniammatillisesti huomioiden myös saavutettavuutta tukeva pedagogiikka ja henkilöstön osaamisen kehittäminen saavutettavuusasioissa. ***Voimme olla tukena opiskelijoiden erilaisten elämäntilanteiden ja opintojen yhteensovittamisessa sekä ennen kaikkea tukea opiskelijoiden kykyä selviytyä opinnoistaan.***

Jos erityisjärjestelypyynnön asiantuntijalausuntoon on kirjattu vain "Todistan, että xx:llä on todettu lukihäiriö. Kyseinen lukihäiriö olisi syytä ottaa huomioon pääsykoetilanteessa.", on päätöksenteko erityisjärjestelyistä vaikea, koska häiriön aste ei tule esille. Tästä nouseekin kehitysehdotus ammattikorkeakoulujen opiskelijavalintauudistusta suunnittelevalle ryhmälle: Olisi hyvä olla valtakunnallisesti yhtenäiset ja selkeät ohjeet, yhteinen erityisjärjestelyhakemuslomake sekä yhtenäiset kriteerit erityisjärjestelyjen myöntämiseen. Tämä takaa hakijoiden yhdenvertaisen kohtelun.

Lähteet

Penttilä, J. 2012. Hitaasti, mutta varmasti. Saavutettavuuden edistyminen yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa 2000-luvulla. Luettu

18.6.2018. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79139>

Taskinen, E. 2008. Korkeakouluopiskelijoiden lukivaikeudet ja hyvät käytännöt opiskelun tukemiseksi. Turun yliopiston opiskelijapalvelut.

Valtionvarainministeriö 2018. Saavutettavuus. Luettu

18.6.2018. <https://vm.fi/saavutettavuusdirektiivi>

Yhdenvertaisuuslaki 2014. Luettu

18.6.2018. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>

Kirjoittaja

Maiju Ketko, johtava opinto-ohjaaja, erityisopettaja, TAMK